

Vértesi Lázár

„Szemináriumi Élet”

A pécsi növendékpapság Szent Pál Társulatának egyházirodalmi kiadványa (1921–1951)

A Pécsi Püspöki Szeminárium kiváló szellemi műhelyként végezte feladatát 1746 óta megkezdett hosszú fennállásának békés évtizedeiben. Nem lehet célunk, hogy a szeminárium e huszadik századi, időszaki kiadványának létrejötte kapcsán századokra visszamenően fel-tárjuk azt a szellemi közeget, amely életre hívta azt, mégis nélkülözhetetlennek gondoljuk hangsúlyozni azt a hagyományaiban gazdag és megújulni mindig kész hátteret, ami lehetővé tette a két háború között reneszánszát élő katolikus egyházi kultúra e kicsiny, helyi szintű megtestesülését. A világi papság soraiba emelkedő, végzett leviták sokoldalú képzettséget nyertek a szemináriumban, jártasak voltak a világi humán tudományágakban, a teológiában és a művészetekben egyaránt, persze ki-ki képességei szerint. Felkészültségük mércéje azonban – történelmünk sajátos alakulása következtében – nem annyira a közös-ségük mindennapi életében betöltött szerepük, hanem a történelmi sorsfordulók során ta-núsított magatartásuk lett. E tekintetben azonban nem adtak okot szégyenkezésre. A hu-szadik század világégései idején példamutatóan helytálltak, szervezték a hátország vidéki társadalmának háborús áldozatvállalását, vigaszt nyújtottak, a helyükön maradtak, együtt a meghurcoltakkal, együttérzést és emberséget mutattak a vész idején. Ez nem pusztán emberi kvalitás eredménye. Gyökereit abban a miliőben kell keresnünk, amelyben nevel-kedtek, s identitásuk, elkötelezettségük egész életre szóló alapjait megteremtették. Ez az alma mater a szeminárium volt.

A szemináriumot alapító Berényi Zsigmondtól (1740–1748) kezdve valamennyi püs-pök világosan látta, hogy a lelkipásztorkodás csak felkészült (a pécsi egyházmegyében speciálisan több nyelvet bíró) világi papsággal folytatható eredményesen. Ennek intézmé-nyes helyévé vált a szeminárium. A szeminárium létszáma, nem utolsó sorban az 1860-ban, Girk György (1852–1868) püspök által alapított kisszemináriumból való folyamatos rekrutációnak köszönhetően, csak háborús körülmények között esett harminc fő alá. Egy ekkora létszámú intézet pedig – a hallgatók természetszerű fluktuációja ellenére is – meg-felelően széles látókörű vezetés és nagyvonalú püspöki támogatás mellett már képes volt a szellemi önszerveződésre.

A sajtótörténeti szakirodalom jobbára csak huszadik századi kiadványokat tart szá-mon a pécsi papi szemináriumból.¹ Ennél azonban több kezdeményezés nyomait őrzi a Püspöki Levéltárban fellelhető szemináriumi irattöredék. Így a *Füstkarikák* című élc-lap a 1886-ban legalább 10 „eresztést”, a *Szabad Szó* 1928–1929-ben legalább két évfolya-mot megélt. Az *Esti Kurir* 1931-ben, a *Szózat* 1932-ben ennél kevesebb lehetőséget ka-pott. A *Pécsi Növendékpapság Szent Pál Társulatának Évi Jelentése* című kiadványsorozat azonban 1906-tól 1917-ig évenként megjelent és a *Szemináriumi Élet* közvetlen előzmé-nyeként tudhatjuk be, a *Visszhangokkal* egyetemben. A megjelenési időszakát tekintve

1 VICZIÁN 1978. 78.; BMS 1992. 345–346.; SCHMELCZER-POHÁNKA 2015.

szintén 1921 előtti *Hangok Hazulról*, amely az első világháború utolsó két évében két évfolyamban összesen 12 számot élt meg, eltérő tematikája, kiadója és célja miatt nem tekinthető közvetlen előzménynek.

A pécsi növendékpapság Szent Pálról nevezett Társulata több mint tízévnyi, a megfelelő szervezeti forma keresésére irányuló vajúdas után, 1863. július 8-án, Gundy Mihály gimnáziumi tanár felhívására szerveződött meg, irodalmi önképzés céljával. Nyilvános létjogosultságot, vagyis püspöki megerősítést pedig 1865. január 7-ével nyertek.² A 19. század közepére fellendülő szellemi élet, a szépirodalom és a tudomány eredményei, valamint az írók és művészek társaságokba rendeződésének hatására a különböző egyházmegyék teológusai már több helyen egyházirodalmi iskolákat alapítottak, mintául szolgálva a pécsi növendékpapságnak.³ Ezeknek az iskoláknak, társulatoknak a szeme előtt mindenütt ugyanannak a célnak a megvalósítása lebegett: „*Krisztust követi, Szt. Pált szemléli és a soha el nem avuló krisztusi tan aktuális, modern megnyilvánulásaiban kutatja azokat a komoly igazságokat, erkölcsi és teológiai normákat, melyek a papot pappá, a lelkipásztort a népek atyjává, minden hívők segítőjévé teszi. Erre az életre akar a Társulat mindenkit elvezetni, aki tagjainak sorába lépett és meg akarja tanítani, hogyan lehet a napi studiumokból, asketikából, szociális programból, sajtókérdésből, szépirodalomból stb. életet alkotni, mert működése semmit sem zár ki, ami a papi ideális felkészültséggel kapcsolatban van.*”⁴

A Társulat vizsgált időszakunk kezdetéig több hullámvölgyet (1881 februárjában pár napra ideiglenes megszűnést is) átélt, de ha változó intenzitással is, az első világháborúig már közel 55 éve segítette – szervezeti keretet adva – a fiatal leviták önképzését. 1917-ben azonban sor került a szeminaristák besorozására is, és ezzel a papnövelde létszáma drasztikusan lecsökkent. A fronton harcoló kispapok lelki megtartásáért küzdve indították el Sipos István szeminárium spirituális felügyeletével a *Hangok Hazulról* című kiadványt, de a frontszolgálatot teljesített szeminaristák közül a harcok végével csak ketten tértek vissza a tanulópadok közé. Az 1919-től zajló szerb megszállás szintén kedvezőtlenül hatott a Társulat életére, hiszen megakadályozta minden folyóirat, könyv, szellemi termék beszerzését, ami az egyházirodalmi tevékenység folytatásához elengedhetetlen lett volna, nem beszélve a szeminárium növendékek rekrutációjában okozott nehézségekről.

Az 1920/21-es tanév így jelentős változásokat hozott. Eddigre a szeminárium magasabb évfolyamainak szinten egyetlen képviselője sem maradt. A növendékek javát első- és másodévesek tették ki, akik – nem utolsósorban a háborús eszmék hatása folytán – a működésben nagyobb szabadságot és függetlenséget kívántak a megelőző korszak szigorú, szakosztályi felépítésénél. A megreformált belső működési elvekkel párhuzamosan újragondolták a külvilág felé való megnyilatkozás fórumait is. Dr. Döry László igazgató gondoskodó irányítása alatt – aki 1919 szeptembere óta vezette a Társulatot – rendeződtek a növendékpapság sorai, és miután egy 1920. novemberi uzsonnadélután alkalmával Romeisz Ferenc kanonok elvetette a szeminaristák között egy állandó kiadvány

2 KASZÁS Imre: *A Szent Pál Társulat bölcsőjénél*. SzÉ 1938. 27–29. (A tanulmány tárgyából, illetve a folyóirat szövegek közléseinek formátumából fakadóan a „*Szeminárium Élet*” [SzÉ] különböző írásaira való hivatkozások esetén valamennyi lényeges bibliográfiai adatot – szerző (ha ismert), cím, oldalszám – a jegyzetapparátus közli, a hivatkozott forráshelyek listáját az irodalomjegyzékbe külön nem vettük fel. – a szerk.)

3 RUDOLF 1894.

4 MIHALECZ 1924.

gondolatát, a tervezett lap hamar formát öltött. Ez lett a *Visszhangok*, amit a növendékek egy kicsiny csoportja 60–70 példányban, litografálva terjesztett és közadakozásból tartott fenn.⁵ Az 1921. február 20-ára datált harmadik szám után azonban belátták, hogy létrehozásának esetlegességei hamar ellehetetlenítenék a lapot. Így a Társulat maga vette pártfogásába az újság kiadását, megtéve azt évi értesítőjének, vállalva nyomdatechnikai előállításának költségeit, biztosítva a megfelelő példányszámot is ahhoz, hogy a külső és pártfogó tagok is hozzájuthassanak. Címéül a *Visszhangok* egyik rovatát választották: így lett *Szemináriumi Élet*.

Míg a *Visszhangok* a szeminárium belső lapjának készült, az új kiadvánnyal a Társulat ennél szélesebb, önmagán túl mutató közönséggel számolt. A növendékpapság mellett az egyházmegyes papság figyelmére is számított. Az első szám szerkesztői üzenetéből kiderül, hogy négyszáz példányban nyomtatták ki, illetve hogy remélik, valamennyi egyházmegyei plébániára eljut. A Trianon után maradt ország- és egyházmegye-területen működő plébánosok számát tekintve ez reális adatnak tűnt. Erről tanúskodnak a később állandósuló, szemináriumi igazgatók által írt bevezető oldalak is, amik a lelkeskedő papság szerető figyelmébe ajánlják a kiadványt. Világi figyelemre azonban nem számítottak. Mindvégig belső, a „szakmai kollégium” részére készített periodikának szánták, ezt egyértelműen jelzi a minden egyes évfolyam borítóján megjelenő „*Kézirat gyanánt*” megjelölés.

A periodika kiadói, készítői

A kiadvány a pécsi szeminárium Szent Pál Társulatának értesítőjeként jelent meg.⁶ 1937-ig nem is jelenítettek meg a kiadóra vonatkozó külön információkat sem a belíveken, sem a borítón. 1937-től itt is a *Pécsi Szent Pál Társulatot* szerepeltetik, majd 1940-től addig a pontig, amikor utoljára még feltüntetnek bármilyen kiadóra, felelős kiadóra vagy nyomdára vonatkozó információt, vagyis 1948-al bezárólag *A Pécsi Növendékpapság Szent Pál Társulatát* jelenítették meg. A felelős kiadó személye is 1937-től válik láthatóvá 1948-ig. Néhány kivételtől eltekintve, amikor a Társulat igazgatója (1939-ben Dr. Grund Béla, 1947–1948-ban Dr. Cserháti József) tölti be ezt a funkciót, alapvetően a mindenkori elnök felelt a kiadásért.⁷ Az elnökök javarészt ötöd-, ritkábban negyedéves szemináriumi hallgatók voltak, akik – a megelőző évszámok névsorait ellenőrizve – más évek óta rendes tagjai voltak a Társulatnak.

A nyomdával kapcsolatos információk 1921–1939 között hátul, az utolsó oldalon jelennek meg (1927-ben a nyomdára csak a logóval történt utalás.), 1940-től kezdve, amíg információt megjelenítenek a nyomdával kapcsolatban, az a beloldalra kerül. A kiadványt végig pécsi nyomdával állították elő. Kilenc évfolyamot a „Dunántúl” (Dunántúl Nyomda Rt.; Dunántúl r.t. Egyetemi Nyomdája; Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó

⁵ *Kalendárium*. SzÉ 1921. 14–20.

⁶ Kisebb címbeli eltérésekkel: *A Pécsi Szent Pál Társulat Értesítője* (1921–1939), *A Pécsi Papnövendékek Szent Pál Társulatának értesítője* (1940, 1942–1943, 1946–1949), *A Pécsi Növendékpapok Szent Pál Társulatának Értesítője* (1941), *A Pécsi Papnövendékek Szent Pál Egyházirodalmi Társulatának Értesítője* (1945), *A Szt. Pál Társulat Értesítője* (1950–1951)

⁷ Nagy Ferenc (1937), Zentai Lajos (1938), Sudár Imre (1940), Szalay László (1941), Stiasny István (1942), Romvári Illés (1943); 1945-ben nem tüntették fel külön; Soroncz Ferenc (1946)

és Nyomda R.-T.), hatot a „Haladás” (Haladás Nyomda Részvénytársaság), hármát a „Kultúra” (Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, Mayer A. Géza és társai), kettőt a „Rákóczi Nyomda”, egyet pedig a „Lázár Nyomda” adott ki. (Az 1940-es szám nem tüntet fel nyomdát.)

Az utolsó két évben jelentős és jellemző minőségbeli változást tapasztalhatunk. A magyarországi katolikus egyház szorongatott helyzetét példázza eszközeik, lehetőségeik beszűkülése. Az eddigi megbízható, kifogástalan nyomdatechnika megváltozik. Az 1949-es számon már nem tüntetnek fel nyomdai információt, pedig a borítója még nyomdai körülmények között készült, és az 1943-as kiadványhoz készített kliséket használták fel a kialakításához. A szöveget azonban már írógéppel állították elő és stencillel sokszorosították. Az 1949-es kiadvány még viszonylag rendezett szöveggéppel (bár a nyomdai szedés hiányában rendezetlen margóval), olvasható minőségben, a korábbiakban alkalmazott 15x23 cm-es méretben jelent meg, bár a lapok kapcsolása egyértelműen árulkodik arról, hogy a lapok összeillesztése „házi” körülmények között zajlott.

Az 1951-ben megjelent, utolsó szám már teljes egészében ezt a házi jelleget mutatja. A kiadvány mérete 20x25 cm-re nőtt. A borító klisé után egyedileg rajzolt, a nyomdafestékhez nem hasonlítható minőségű tintával, amibe szintén egyedileg tűzték be a korábbi rendezőelvet megtartani egyre kevésbé tudó szöveggéppel és kezdetleges grafikai kivittel készített oldalakat, a sokszorosítási technika hiányosságai miatt néhol alapvető olvashatósági hibákkal.

A szerkesztők személyére vonatkozóan a kiadványban megjelenő hivatalos utalást az első három számban találunk, amikor a Társulat tisztikarának névsorában külön mint szerkesztőket jelenítik meg őket.⁸ Ezután azonban eltűnnek a társulati tisztviselők jegyzékéből, és nevüket csak az 1938-as számtól kezdődően találjuk meg ismét. Innentől kezdve váltakozva jelenik meg vagy konkrét személy, vagy „A Pécsi Növendékpapság Szent Pál Társulata” kollektív megjelölés, illetve mindkettő egyszerre. A szerkesztő személyét viszont még 1949-ben is feltüntetik, amikor már minden más, a kiadvánnyal kapcsolatos információt mellőznek.⁹ A nevesített szerkesztők – az első három évben jelzettekől eltekintve – valamennyien a Társulat elnöki pozícióját az adott évben betöltő papnövendékek voltak. A felelős kiadók személyével való azonosságnak megfelelően tehát a lap kiadását a szövegek beérkezésétől, a kiválasztáson és a szöveggondozáson át, a megjelentetésig kellett figyelemmel kísérniük.

A kiadvány harminc éves történetében – meglévő információink alapján¹⁰ – csak egyszer fordult elő, hogy egymás utáni két évben ugyanaz lett volna a szerkesztő. A növendékek végzettségszerzéséből és a felszentelés utáni diszpozíciókból következően folyamatos volt a fluktuáció a szemináriumban és a Társulat rendes tagságában. Komoly kihívás lehetett a kiadványt megfelelő színvonalon, egységes struktúrában megtartani, minden évben más és más alkalmas embert találni a lap gondozására, az anyagiak biztosítására és egyéb,

⁸ Schmidt-mayer Endre (1921–1922), Gyenis Vilmos (1923).

⁹ Zentai Lajos (1938); 1939-ben nem tüntették fel; *A Pécsi Növendékpapság Szent Pál Társulata* (1940–1943); Romvári Illés (1943); Bogáthy László (1945); Soroncz Ferenc (1946); Kalász Gyula (1947); Tóth Kálmán (1948); Járányi Kálmán (1949).

¹⁰ Igaz, kilenc számban nem tüntettek fel szerkesztőt, mégis feltételezhetjük, hogy a későbbiekben tapasztalható gyakorlat – vagyis hogy az elnök egyben a szerkesztő is – a megelőző időszakban is érvényesült.

szerteágazó feladatainak összehangolására. Ebben a munkában nyilvánvalóan többen is közreműködtek. A lap 1943-tól kezdve, a szerkesztő neve alatt, közli is a munkatársként közreműködő társulati tagok neveit, egészen az 1949-es számmal bezárólag. Természetesen az írók nem csupán a szerkesztői munkacsoport tagjaiból kerültek ki, ők csak a rovatokért feleltek. A lap alapvetően a Társulat valamennyi tagjának lehetőséget kínált a megjelenésre, hiszen eleve az egyházirodalom művelése hívta életre. A rovatokon kívül megjelentetett cikkek a tagság érdemes dolgozataiból kerültek kiválasztásra. 1930 és 1942 között szerepeltetik az írók neveit, de az ezt megelőző és az ezután következő számokban nem nevesítik sem a rovatok, sem a többi publikáció szerzőit.¹¹

Rovatok

Névsor

A legnagyobb állandóságot mutató tematikai egység a Társulat tagjainak a névsora. Ez egyedül az 1945. évi kiadványból hiányzik. A névjegyzékben elkülönítették a tisztikar¹² és a rendes tagok névsorát, ez utóbbiban először csak névsorrendben, majd 1924-től évfolyamok szerint sorolva fel a tagokat. 1937-től kezdve azonban, ahogy az első világháborús veszteségekből talpra álló, és megerősödő hazai katolicizmus erejének teljébe ért, szerkezeti változás állt be a névjegyzékben. Jóval nagyobb teret, mintegy demonstratív szerepet kapott a lapban. Megjelenítették a Társulat védőjét – Virág Ferenc pécsi püspök személyében –, kiemelték a tisztikarból az igazgató személyét, és helyet kapott az alapító tagok, a tiszteletbeli tagok, sőt a pártoló tagok hosszas, név szerinti felsorolása is. Így az 1937-ben csupán 36 oldalas kiadványban 4 oldalt csak a tagok neve foglalt el. 1941-től már csak „*az egyházmegye papsága*” megjelöléssel egyszerűsítették le a pártoló tagság megjelenítését. A második világháborús kataklizma sodorta el ezt a sajátos egyházmegyes enumerációt. Az 1946-os számban visszaállt az eredeti rend, a sallangokat elhagyva újra csak a működő tagok jelentek meg, immár a tisztikar is beolvadt az évfolyamonkénti beosztásba, csupán a nevük mellett tüntették fel, hogy milyen tisztet töltöttek be a Társulatban.

Jelentések

A kiadvány jellegadó rovata a „*Jelentések*”. Tekintve, hogy ez mintegy előzménylapja a *Semináriumi Élet*nek, így megtartották, és a 26 számból 21-ben szerepel.¹³ A zenitjére érkező kiadványban 1939-től pár évig, a *Jelentésektől* elkülönülve jelent meg a „*Beszá-*

¹¹ Érdemes lenne végigkísérni legalább a szerkesztő-elnökök későbbi pályáját, hogy a több éves társulati munka, a szervezési feladatok és a csiszolt íráskészség segítette-e őket valamilyen egyházi pozíció későbbi megszerzésében, akár csak az esperesség szintjén. Benn tartotta-e őket a püspök az aulában, a központi szervezési feladatok megoldására, illetve az itt felmutatott teljesítményük alapján küldte-e őket a püspök (amíg küldhette) tanulmányaik további folytatása céljából külföldre, hogy visszatérve részesei legyenek a semináriumi oktatásnak.

¹² Rendszeren: főduktor, elnök, (fő)jegyző, (fő)könyvtáros, pénztáros, színdirektor, levéltáros, aljegyző, alkönyvtáros, missziós, majd a szakosztályok felállítása után: missziós és szociális szakosztályvezető. Esetenként megjelentették a seminárium igazgatóját is.

¹³ A kivételek 1938, 1945–1946 és 1949–1950, amikor se jelentésként, se beszámolóként nem jelent meg a rovat.

moló”, ami kifejezetten csak a pénztár és a könyvtár előző éves mérlegét, gyarapodását írta le, az előbbi kiegészítéseként. A rovat a Társulat évi működésének mérlegét volt hivatott bemutatni. Itt kapunk pontos adatokat a társulati tagság létszámának alakulásáról, a tagok aktivitásáról, a megtartott gyűlések jellegük (rendes, rendkívüli) szerinti számáról, a beérkezett munkákról – szintén jellegük (rendes, pályamű, felolvasás, szabadelőadás, versenyszónoklat) szerint felsorolva –, tematikai palettájukról, nemegyszer a legkiemelkedőbb pályaművek alkotóit is megemlítve.¹⁴ Itt emlékeztek meg azokról a kiemelkedő jelentőségű, a Társulat tagjainak művészeti teljesítményére építő ünnepélyekről, amelyek a nyilvánosság, a városi közönség előtt is nyitottak voltak. Ebben a rovatban kapunk hírt a Társulat által kiírt pályatételekről, a sajtó- és könyvbeszerzésekről is, valamint a pénztár helyzetéről is. Ez utóbbival kapcsolatban rendre helyet kap a köszönetnyilvánítás is a pap-ság és a szemináriumi előjáróság irányába, akik a tagsági díjakból befolyt összegek mellett a működéshez és kiadáshoz szükséges anyagi háttérrel is biztosították, vagy szakmailag, erkölcsileg támogatták a Társulat munkáját.

Ez a rovat mutatja meg legtisztábban a Társulat működésének rendezési elvét, prioritásait: teret, lehetőséget biztosítani a tagok számára az egyéni, szellemi ambíciók fejlesztésére, önképzésre, önálló munkára és megmérettetésre, egyelőre „védett” környezetben, hogy felszerelkezhessenek mindazokkal a képességekkel – ma kompetenciáknak mondanánk –, amikkel később, önállóságra kényszerülve a plébániájukon, kiteljesíthetik hivatásukat. Régezt József, az 1939-es év főjegyzőjének a *Jelentésben* írt szavaival élve: „*mi abba a szintézisbe illesztjük bele ezt a munkát, melyet úgy hívunk, hogy papi karakter. Összekötő anyag ez az elvont teológiai studiumok és a lelkipásztori gyakorlat között.*”¹⁵

Ezen kívül a felsorolt pályatételekből, illetve az egész éves tematikákra való utalásokból az összefoglalókban tisztán kirajzolódnak azok a meghatározó gondolati és lélektani sarokpontok, amelyek a papnövendékek világképét befolyásolhatták ebben a harmincéves időszakban. Így kezdetben a színházi játék lehetősége. A ’30-as évek közepétől a missziós gondolat – Afrika és Ázsia felé –, s 1935-ben elsőként a missziós szakosztályt alapították meg a Társulaton belül. 1937-től a szociális érdeklődés, a falu, a vidék felkarolása. Két évvel később a szociális szakosztályt is életre hívják. E két szakosztály tevékenysége a szeminárium mozgásterének végső leszűkítéséig jellegadó is maradt. A ’30-as évek közepétől jelenik meg az unió gondolata is, a keleti egyházak felé történő nyitás szükségessége. 1938-tól a hazafiság tematikája, a visszacsatolások ébresztette remények légkörében; majd a háború. A háborús kudarcra következő új berendezkedéssel egy új modernitás határainak kitapintása, a „korszerű” lelkipásztorkodás (például a munkáspapok) kérdésköre.

Ugyanezt a rálátást segíti egy másik erénye is a rovatnak. Ritkán ugyan, de alkalomszerűen felsorolják benne a Társulat által járatott lapokat. Ezek száma figyelemreméltó. Pécs szerb megszállás alóli felszabadulásával ismét lehetővé vált a sajtóanyagok behozatala a városba, és már a ’20-as évek elejétől 17 különböző teológiai, szépirodalmi és egyéb

¹⁴ Ez rendre felölelte a teológiai tárgyak valamennyi ágát: filozófia, fundamentális, egyháztörténelem, biblikum, dogmatika. S ezen túlmenően a példaként lejegyzett címekből világosan látszik, hogy igyekeztek korszerű témák felé irányítani a pályaműveket kidolgozó szeminaristák figyelmét.

¹⁵ RÉGERT József: *A Szent Pál Társulat munkássága. Főjegyzői beszámoló az 1938–39. évről.* SzÉ 1939. 13.

kulturális sajtóterméket fizettek elő, 1937-ben pedig 33-at.¹⁶ Pontos megnevezésük hozzásegíthet ahhoz, hogy felmérjük, milyen kulturális tendenciák mentén, milyen forrásokból merítkezett a növendékpapság világlátása, miből állt össze szellemi útravalójuk az oktatásban megszerzett tárgyi tudáson kívül.

Halottaink

A kiadvány egyik legállandóbb rovata – 18 számban jelenik meg – a Társulat elhunyt tagjaira való megemlékezés. Nem csak a szeminaristák alkotta rendes tagok közül távozókat kaptak nekrológot, bár érthető módon a saját korosztályukból távozó korai halála jelentette a legnagyobb drámát.¹⁷ Terjedelmesebb búcsúztatást kaptak az elhunyt szemináriumi vezetők is, akik oktatóként vagy előjáróként kiemelkedő erkölcsi vagy szellemi örökséget hagytak a tagokra,¹⁸ illetve olyan pécsi egyházmegyes paptestvéreik is, kiknek életét szintén példa értékével állíthatták a növendékpapság elé. Rumszauer János vicerektor nekrológiájának fő üzeneteként jegyzik le szavait: „Fontosabb dolog kötelességeket teljesíteni, mint jogokat gyakorolni és követelni; ésszél, tudásnál többet ér a lelki tisztaság és erény.”¹⁹ Az 1937-ben Amerikában elhunyt Sárvány Józsefet a lelkipásztori erények példaképeként hozzák, az apostoli egyszerűség, a fiatalság megnyeréséért folytatott fáradhatatlan munka, a *zelus animarum* papi mintájaként, aki Amerikában is arra gyűjtött, hogy otthon, a tolnai homokon templomot építhessen.²⁰ A még szeminaristaként elhunyt Schmidtmayer Endre személyében, aki a *Szemináriumi Élet* szülőatyja volt, és az első két évben szerkesztette is a lapot, a kispapi ideált rajzolták meg, az alkotó és kereső szeminaristát, a hivatásáért és tanulmányaiért lelkesedő, Krisztust, az Egyházat és papságát szerető levitát.²¹

Rövid felsorolásként minden évben megemlékeztek a lapban az egykori tagok, illetve az alapító, tiszteletbeli és pártoló tagok közül elhunytakra is, a Társulat pedig évente szervezett, a Társaság mindenkori igazgatója által celebrált ünnepi rekviemmel emlékezett meg halottairól.

16 Például álljon itt két év felsorolása. 1926: *Christlich-Pädagogische-Blätter, Dunántúl, Egyházi Lapok – Pázmány Péter melléklettel, Élet, Eucharistia, Eucharisztikus Értesítő, Ferences Közlöny, Hirnök, Katolikus Nevelés, Katolikus Szemle, Kirchen-Zeitung, Korrespondenz, Magyar Kultúra, Mária Kongregáció, Mária Kert, Nemzeti Újság, Pécsi Katolikus Tudósító, Religió, Szív, Világmisszió.* 1937: *Budapesti Szemle, Credo, Dunántúl, Egyházi Lapok, Élet, Eucharisztikus Értesítő, Fiatal Magyarság, Gárdavezető, Jézus Szíve Hirnök, Katolikus Missziók, Katolikus Szemle, Keleti Egyház, Kis Pajtás, Korrespondenz, Magyar Kultúra, Magyar Umbria, Magyar Cserkész, Mária Kongregáció, Munkásifjú, Nagymasszonyunk, Nemzeti Újság, Pannonhalmi Szemle, Pécsi Katolikus Tudósító, Rózsafűzér Királynéja, Szalézi Értesítő, A Szív, Szövetkezeti Értesítő, Teológia, Tábortűz, Vezetők Lapja, Vigília, Világposta, Új Lap, Zászlónk.*

17 Molnár János (1921), Rikker Ferenc (1923), Schmidtmayer Endre (1924), Vörös Mihály (1926), Mehlinger József (1938), Csertő Ferenc és Klézli János (1944).

18 Bahula József (a szeminárium doktora, 1921), Rumszauer János (vicerektor, 1922), Ákos Ferenc (a Társulat igazgatója, 1927), Vértesi Frigyes (szemináriumi tanár, 1942), Zichy Gyula (volt pécsi püspök, 1942), Sipos István (szemináriumi tanár, 1949).

19 Rumszauer János. † SzÉ 1922. 7.

20 GYIMESI László: † Sárvány József. SzÉ 1937. 18–21.

21 Schmidtmayer Endre †. SzÉ 1924. 14–15.

Kalendárium

Kiemelkedően fontos szerep jutott a szeminárium egész éves tevékenységének főbb eseményeit kiemelő „*Kalendárium*” rovatnak.²² Bár igen széles skálán változik a rovat terjedelme (1929-ben 10 oldal a 24-ből!), hosszú ideig láthatólag ez a legfontosabb, a Társulat tagságának összetartó erejét megjeleníteni képes eleme a kiadványnak. Az iskolaév tíz hónapját áttekintve jegyzik le kronologikus rendben mindazt, amit érdemlegesnek találtak. A palletta természetesen igen színes. Ugyanúgy megtalálható közöttük a belső életritmusukat évente visszatérő rendszerességgel szabályzó liturgikus, egyházi ünnepek (Húsvét, Úrnapja, Karácsony), ezeken belül is a hivatásukban előrehaladásukat jelző alkalmak (tonzúra felvétele, diaconussá, majd presbyterre avatás), mint a saját, házi ünnepi alkalmak (például a „keresztjáró napok”, a liturgikus naptárban az áldozócsüörtököt megelőző három nap, ami egybeesett a szemináriumban a versenyszónoklati vizsgákkal; vagy június 13., Szent Antal napja, a versenyszónoklatok díjazása; az éppen aktuális spirituális és rektor névnapja; mikulás; színelőadások). Természetesen a rendkívüli, világi események elől sem zárkózhattak el (Horthy 1923-as pécsi látogatása, IV. Károly halála, vagy éppen a mozi megjelenése a városban, 1941-ben pedig az ellenséges bombázók felbukkanása a város fölött), és a Társulat külön életében bekövetkezett jelentősebb állomásokat is lejegyezték (a missziós, majd a szociális szakosztály megalakítása). A naptárrendszerük persze egy hallgatói lapnak megfelelően árnyalt, és a hivatalos elnevezésekhez sajátokat is párosít (szeptember így „a bevonulás hava”, június pedig „a végső erőfeszítések hava”).²³

Ezeken a dátumokhoz kötött, kiemelkedő eseményeken keresztül a forrás bepillantást enged mindennapi életükbe is: szabadidős tevékenységeikben, sporteseményeikbe és játékaikba (méta, kugli, sakk, futball, biliárd); a szeminárium falai által határolt sajátos világuk színtereibe (a „pipa”, a díszterem, a múzeum, a kórház vagy éppen a kert); a technikai fejlődés térfoglalásába (rádió, gramofon, írógép); ünnepeik bensőséges hangulatába; a kilépők elvesztésének, az „öregék” távozásának, és az újak bevonulásának meghatározó élményeibe. Életképeket mutat meg, olyan bizalmas hangvételben és „belső” nyelvezetben, ami közvetlenségével és sajátos „szakzsargonjával” lehetővé tette, hogy a kiadványt, illetve mögötte a Társulat tevékenységét mindenki a magáénak is tekinthesse kicsit, és a szeminaristák folyton változó alakjában, a szünetek, felkészülési és vizsgaidőszakok vicces jeleneteiben egykori és akkori diákok egyaránt magukra ismerhessenek. Ez emelte közösségformáló erővé a *Kalendáriumot*.

A rovat nyelvezete a második világháború időszakának beköszöntéséig könnyed, néha sziporkázó. Ez a hangulat azonban a háború fellegeinek megérkezésével végleg eltűnik. A krónikák egyre rövidülnek, az addig jellemzően hónapok szerint felépülő szerkezetük eseményközpontúra válik, a kommentárok színüket veszítik, jobbra lelkeségi megjegy-

²² Az elnevezésben később itt is adódtak eltérések: 1939-től *Krónikára* változtatták, de 1942-ben *Naplótöredékek*, 1945-ben *Életünk a viharban és ujjászületésben*, 1946-ban *Hogy is volt*, és 1948-ban *Életünk* címmel szerepel.

²³ Ezek az elnevezések azonban flexibilisek, apropójuk szerint változhatnak: pl. 1926. január a „Rádió” hava, mert ekkor szerelték fel az első rádióállomást a szemináriumban.

zésekre szorítkoznak. Csak a legfontosabb liturgikus, nemzeti és belső ünnepek, események kerülnek lejegyzésre, mintegy gépiesen, különösebb szellem nélkül. Mondhatnánk, a

Semináriumi Élet a világeseményekkel párhuzamosan megkomolyodott, erővonalai a belső élet rezdüléséről áttevődtek a külvilág szülte kihívásokra adandó válaszok keresésére.

Szakosztályok

A Szent Pál Társulat történetében az 1909 és 1919 közötti időszakot Mihalecz Ferenc „*a szakosztályok működésének korszakaként*” aposztrofálta.²⁴ Ebben a korszakban a Társulat saját kebelében szakosztályokba rendezte tagjait egy-egy speciális tudományág tanulmányozására. Így alakítottak „*társadalomtudományi (szociális)*”, „*patristico-históriai*”, „*filozófiai, azaz apológiai*” és szónoklati szakosztályokat, amelyek az első világháború kitöréséig felfelé ívelő tevékenységet mutattak, vagyis működőképes szervezeti struktúrának bizonyultak. 1916-tól azonban a besorozások, és egyúttal a szeminárium kiürülése, a felsőbb évesek túlnyomó részt végleges távozása, a háború utolsó évei, a forradalom és a gyászos emlékeztető szerb megszállás a minimumra csökkentette a társulati tevékenységet. Amikor 1919-ben újra elég számú növendék volt már a szemináriumban, ezt a szerkezetet próbálták újra élettel megtölteni. A folytonosság azonban megszakadt, és az új generáció nem tudott az öröklött és túlságosan kötöttnek érzett szakosztályi felügyeleti, beszámolási és ellenőrzési formák között alkotni és szerveződni. Így a Társulat elvetette a szakosztályok rendszerét és kötetlenebb, szabadabb témaválasztást engedett, ahol a kritikai észrevételeket nemcsak a szakosztály tagjai, hanem a minden tagot felölelő „rendes” gyűlés tehette meg.

Később azonban, amikor a missziók és a szociális kérdés kapcsán két igen erős impulzus érte a növendékpapságot a világegyház és a vele együtt haladni akaró hazai egyház részéről, a Társulat mégis a már korábban eredményesnek bizonyult szakosztályi formát választotta, hogy szervezeti alapon is megkülönböztetett működési területeket emelhesen ki általános tevékenységi köreiből. Így alakult meg 1923-ban a missziós, 1937-ben pedig a szociális szakosztály. Előbbi terület jelentőségét és ezzel a szakosztály működését is elsodorta a második világhégés, a szociális szakosztály jelentősége viszont csak erősödött a háború utáni időszakban. A háborúba való belépés után rovata ennek is megszűnt a *Semináriumi Élet* hasábjain, de a szakosztály tovább működött a Társulaton belül.

A missziós gondolat 1923-tól gyökeresedik meg a Társulatban, amely húsz éven keresztül ezen a területen mutatja fel egyik legaktívabb kollektív teljesítményét. Elvi alapvetésüket így fogalmazták meg: „*A pap nem zárkozhatik teljesen plébánia területére, hanem apostoli szívébe zárja az egész világ katólikusait és megtérni akaró pogányait.*”²⁵ Évről évre teret kap a missziók helyzete a világban és a hazai gyakorlatban. Az *Unio Cleri pro Missionibus*-t XV. Benedek, majd XI. Pius is védelmébe vette és a S. Congregatio de Propaganda fide alá rendelte, s 1919-től a katolikus egyház valamennyi egyházmegyéjének figyelmébe ajánlotta. Az első érintett számok cikkeiből megtudhatjuk, hogy míg a pécsi egyházmegye még csak a szervezés szakaszában volt, és Kalocsán és Esztergomon kívül

²⁴ MIHALECZ 1924. 48–64.

²⁵ *Néhány szó a missziókról.* SzÉ 1924. 16.

– főleg vidéken – sehol sem működött missziós központ, a lelkes pécsi szeminaristák már járatták a „Négergyermek” és az „Afrikai Visszhang” című lapokat. Lelkesítő írásából megtudhatjuk, hogy hamar szívügyükké tették a gondolatot, előadásokat szerveztek, és gyűjtésbe kezdtek bennszülött papnövendékek neveltetésére, illetve saját központi szervezet (szakosztály) felállítását határozták el, a lapban pedig állandó rovatot indítottak. XI. Pius 1926-os körlevele a missziók támogatásáról, amit Péccett is püspöki körlevél követett,²⁶ megerősítette elkötelezettségüket. És 1927. március 25-én Orsenigo Caesare apostoli nuncius felhívására a Szent Pál Társulat is megalakította missziós szakosztályát.²⁷

A következő számok írásaiból megtudhatjuk, hogy három vonalon támogatták a missziós ügyet. Egyrészt lelki téren: imafelajánlásokkal, napi jócselekedetekkel és a missziós célra országos szinten szervezett imahadjáratokban való részvétellel. Másrészt szellemi téren: előadások szervezésével, különböző missziós központokkal folytatott levelezéssel, szakosztályi ülések keretében megvitatott és a tárgyra vonatkozó dolgozatok elkészítésével. Harmadrészt, amit maguk is a legfontosabbnak éreztek: anyagilag. Az egymásra következő évek cikkeiből kiderül, hogy sajátos verseny alakult ki a katolikus egyház hazai szervezeteiben, a szeminaristák legalábbis annak élték meg az egyes egyházmegyék, illetve külön a szemináriumok között gyűjtési eredményei alapján létrejött rangsorolást, és évről-évre nagyobb teljesítményre buzdították tagjaikat és az egyházmegye papságát. Alapvetően pénzt gyűjtöttek, de a használt bélyegeket, narancshéjat és sztaniolpapírt is pénzre tudták váltani. Nagy forgalmat generáltak missziós újságok, képeslapok, szentképek és apróbb kegytárgyak árusításával, aminek a hasznát szintén a missziós gyűjtésbe forgatták. És elérték, amit szerettek volna. 1930-ban anyagi támogatásukkal „öt fekete pogány lelket kereszteltek fehérre”,²⁸ és 1939-ben már arról értesítik az olvasókat, hogy Giovanni Karenjo „néger” és Vincentiu Kang-Fiek-Koan kínai bennszülött teológus tartásdíját tudják fizetni a gyűjtés eredményéből.²⁹ Megszervezték az Unio Clerit a szemináriumon belül – 39 belépő taggal –, missziós ünnepélyeket rendeztek adománygyűjtés céljából, és 1942-re már Egyházmegyei Missziós Központot üzemeltettek, ahol minden, tárgyba vágó szakirodalom és missziós „termék” megvásárolható volt.³⁰

A rovat és a szakosztály jelentősége azonban gyorsan elhomályosult. 1943-ban már csak a *Jelentések* részeként említik, a későbbiekben pedig egyáltalán nem találkozunk vele. Szerepének fontossága azonban eltagadhatatlan, a kiadvány hasábjain nyomon követhetjük egy világegyházi törekvés, a missziós gondolat hazai kibontakozását, ahogy az – Krisztus misztikus teste egy kicsiny sejtjén – a pécsi szemináriumon keresztül megvalósult.

A szociális szakosztály 1937-ben szerveződött meg Piliván Mihály vicerektor segítségével és elnökletével. A szemináriumi előjárók, akik a „falakon kívüli világ” eseményeit, az Egyházban érlelődő folyamatokat és az Actio Catholica tevékenységét könnyebben kísérhették figyelemmel, ebben az évben két-két növendéket engedtek el a győri egyházmegye által szervezett szociális

26 Litterae Circulares ad Venerabilem Clerum Almae Dioecesis Quinqueecclesiensis Dimissae Anno Domini 1926. PPL Kutatóterem. 3071/1926 a pápai körlevél, illetve 3073/1926 szám alatt *Kötelező ima a misszióért* címmel püspöki megjegyzések és utasítások a témában. 1926. október 28.

27 *Missziós gondolatok*. SzÉ 1927. 11.

28 FEUERBACH Péter: *Missziós élet*. SzÉ 1930. 35. Ekkorra már a *Katolikus Missziók, Katolikus Világmiszió, Kis-Hitterjesztő, Afrikai Visszhang, Négergyermek, Világposta, Negerkind, Stadt Gottes* és a *Der Katolischen Missionen* lapokat járatták, összesen 82 (!) példányban.

29 KAUFMANN Ferenc: *A Missziós szakosztály munkássága. Mit végeztünk idén*. SzÉ 1939. 30.

30 *Pécs egyházmegyei Missziós Központ*. SzÉ 1942. 25.

kurzusra, illetve Székesfehérvárra, a Prohászka-munkaközösség *Szociális Hét* elnevezésű kongresszusára. A hatás gyors és általános volt. Az eszmét, a szociális igazságosság érvényre juttatását, a Társulat azonnal magáénak érezte. Itt is évről-évre tágították a tagság látókörét, hírt adtak a szociális gondolattal kapcsolatos eseményekről, és hangot adtak a vele kapcsolatos gondolatiságnak.

Először a falukutatást karolták fel,³¹ támogatni akarták a KALOT-ot, és a szociális érzék felébresztésében és fejlesztésében Prohászka nyomdokaiba akartak lépni. Részt vettek az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO) 1938-as kongresszusán, és a minden hatalomtól független állam kívánalmának radikális gondolatával fellépő szervezet kapcsán eddig nem tapasztalt, már-már politikai színezetű gondolatok kaptak teret a kiadvány oldalain.³² A következő számokban „a szegénység betegségére” keresték a választ a pápai megnyilatkozások segítségével. Elutasítják a kapitalizmus „homo oeconomicus” képét, de a szocialisták „kollektív ember” eszményét is kritikával illetik. A keresztény elvek mentén, a szociális igazságossággal, a gazdasági életre vonatkozó erkölcsi elvek érvényesítésével képzelik el az „egész ember”, a homo christianus ideáljának megvalósítását.³³ Az elméleti megalapozás mellett az egyházmegyes falvakat látogatták, előadásciklust szervezetek társadalomtudományos képzettségük fejlesztésére, a gyakorlatban pedig karácsonyi karitász akciókat, ajándék- és ételosztást rendeztek.³⁴

Bár a szociális szakosztály fennmaradt a szeminárium bezárásáig, rovata a misszióssal együtt eltűnt a háború forratában. Rövid, közvetett utalások adtak csak hírt működéséről, de szellemisége, amelyben parázként szunnyadt a háború utáni új társadalmi, gazdasági, politikai berendezkedés első éveiben remélt útjának modern lelkülete, építeni vágyása, átsugárzik a későbbi évfolyamok cikkein is. Ennek a rovatnak a gondolatisága vált a legkiérleltebbé, legprogresszívebbé működésének rövidsége ellenére.

A Társulat üzenetei

Az *Üzenetek* a kezdetektől 1935-ig – egy kivételtől eltekintve – minden évben megjelent a kiadvány utolsó rovataként. Ebben jellemzően a kiadványra vonatkozó információk szerepelnek, az ára, esetenként a példányszáma, a tagsági díj összege és néha a kiadás költségei. A lapkiadás örök sajátosságainak megfelelően mindig pénzszűkében voltak. Az üzenetek közül ezért soha nem hiányzott az egyházmegyei papság mecenatúrája iránti kérés és ezzel párhuzamosan az adakozók (és néha adományaik) listája. Gyakorta áldoztak sorokat ebben a rovatban a könyvtári tartozásokkal kapcsolatos – igen kulturált hangvételű – figyelemzavarokra is.

Vakációs pályatételek

A „versenykiírás” 1922-től hét évadon keresztül szerepel utolsó előtti elemként a kiadványban, hírül adva a pályatételek beérkezési határidejét, azok meghirdetőit (helynök,

31 „Ismerni akarjuk a falu szociális gondolkodását, szokásait, babonáit, stb. és ezáltal közelebb jutni ehhez az anyyira elhanyagolt réteghez.” Lócsi István: „Szociális Hét” után. SzÉ 1938. 34. Ez is jól mutatja, hogy a szemináriumban mennyire „védedten”, elszigetelten nevelkedtek az ifjú leviták.

32 „Necsak a karitátszát hirdessük, hanem a iustitia, az igazságosság is vigyen bennünket a prolihoz!” FERKOV Mihály: *Visszaemlékezés az EMSZO vezetői kongresszusra*. SzÉ 1939. 28.

33 FERKOV Mihály: *Szociális szakosztály. A munkáskérdés és a jövő*. SzÉ 1940. 22–24.

34 Lásd: *Otthonunkból*. SzÉ 1940. 33.; HORVÁTH J. Gyula: *Szociális Szakosztály. Új Embert!* SzÉ 1941. 14–15.

rektor, vicerektor, igazgató, szemináriumi és gimnáziumi tanárok, illetve külsős, gyakorló lelképásztorok, továbbá maga a Társulat is írt ki pályatételeket), a tételek címét, témakörét, valamint az elnyerhető díjat, ami a '20-as években jobbra külföldi vagy hazai teológiai tárgyú szakirodalom, később viszont már vegyesen könyv-, illetve pénzjutalom volt.³⁵ A pályatételek témái a teológia tudományágának legszélesebb skálájából kerültek ki. Ugyan jellemzőnek a lelképásztorokodásra, egyes társadalmi rétegek, csoportok pasztorálására és a papi feladatkörökre felkészítő, illetve hivatásgondozással kapcsolatos versenyfeladatokat láthatjuk, emellett a dogmatikától az egyházzenéig minden témakörben felkínálták a szellemi megmutatkozás lehetőségét a növendékpapságnak.

1930-tól kezdve ez a rovat beleolvadt a *Jelentések*be, így a pályatételekről csak utólag értesülhetünk, már a nyertesek felsorolásának apropóján. Ahogy korábban már említettük, a feladatok témakörei segítenek megmutatni a szeminárium legfontosabb célkitűzéseit, spirituális és morális irányait, és betekintést engednek abba, hogy az örökzöld teológiai kérdéskörök mellett milyen új gondolati, működési területek kaptak fontosabb helyet a világ- és a hazai egyház szellemi látóterében.³⁶

Beköszöntő

Az 1937-es számtól kezdve jelent meg egy rövid, 1-2 oldalas ajánlás, „*Beköszöntő*”, a kiadvány lelegején, amely az egyházmegyei papság figyelmébe és támogató szeretetébe kívánta helyezni a lapot. Egyfajta lelki beharangozó ez, ami felvette a legelső szám bemutatkozó írásának címét, és kisebb eltérésekkel 1948-ig szinte valamennyi számban helyet kapott.³⁷ A rovatot minden esetben a Társulat igazgatója jegyezte, így alkalmat ad arra, hogy az egyházmegye kiemelkedő szellemiségű papjainak – Gálos László, Grund Béla, Sipos István, Hajós György, Cserháti József – írásait is olvashassuk. Ezek a bevezető sorok megerősítésül szolgáltak, az előljárók kiállása volt a lap alkotói és funkciói mellett, egyszersmind betekintést engedve azokba a feladatkörökbe, amelyeket a lapnak, a szemináriumnak, illetve a szemináriumban nevelődő kispapoknak szántak.³⁸ Ugyanakkor a beköszöntők reflexióra

35 Olykor nem is kevés pénzjutalom. 1928-ban a nyári vakációra Szentkirályi István tb. kanonok, teológiai tanár által kitűzött tétel (Keresztelő Szt. János az evangéliumban és az egyház liturgiájában) 10 arany jutalommal járt, amikor a szeminaristák éves tagsági díja csupán 2 pengő volt. *Jelentés az 1927–28. évről*. SzÉ 1928. 7.

36 Így jellemzően 1925-től megjelenik a missziós gondolat (Dr. Döry László igazgató pályatétele: *A „docente omnes gentes” mily kötelességeket ró reánk a missziók ügyében*), 1939-től pedig a háborúra reflektáló tematika (Tiborc Benő plébános pályatétele: *A nemzeti szocializmus és Szt. István Magyarországnak élete*) *Vakációs pályatételek*. SzÉ 1925. 26.; *A Szent Pál Társulat munkássága*. SzÉ 1939. 13.

37 Dr. GRUND Béla: *Lapunk margójára*. SzÉ 1940. 1.; Dr. NAGY Ferenc: *Pro Domo*. 1943. 1.; Dr. HAJÓS György: *1746*. SzÉ 1946. 1.

38 „*Ez a kis értesítő a múlt hírnöke és a jelen számadója kíván lenni. Alkalmat ad régi-magunkkal szembenézni, (...) Másrészt (...) bemutatja, hogy változott idők, évek, koráramlatok mellett az eszmék, az igazságok változatlanul még mindig ugyanazok, mint a mi időnkben voltak.*” Ezzel az emlékezés és a hála orgánuma kívánt lenni. Dr. GÁLOS László: *Beköszöntő*. SzÉ 1938. 1.; „*A kor szellemi jelenségei és különböző bajai mellettünk zúgnak el, visszhangra találnak lelkünkben.*” Dr. GRUND Béla: *Beköszöntő*. SzÉ 1939. 1.; „*A Szemináriumi Élet ezidei száma bemutatja a kispapi lelket az idő sodrában. Megérti és magáévá teszi korunk két nagy eszmeáramlatának: a világszemléleti-nemzeti és társadalomgazdasági problémák megoldási kísérletét. (...) A világszemléletet megoldó szellemi szikrát a Világegyház isteni örök gondolatában találja meg, a társadalomgazdasági kérdések megoldását pedig a Szentkorona hagyományában leli fel. (...) Az Egyház és a Haza a két erős pillér, melyen [a kispap] megkezdheti az új típus, a kialakuló ember Istenhez vezető hídjának felépítését.*” Dr. GRUND Béla: *Lapunk margójára*. SzÉ 1940. 1.

is hívták a már Isten szőlejében munkálkodó plébánosokat, kiemelve, hogy e kiadványon keresztül ismerhetik meg eljövendő munkatársaik problémaköreit és gondolatvilágát.

Színházi élet

Kezdetektől nagy hatással volt az előadóművészet lehetősége a Társulat tagjaira. A kiadvány indításával egy időben indult meg a semináriumi színpad kialakítása, amely végig komoly erőfeszítésekre ösztönözte a papnövendékeket. Oktatóik között voltak képzett egyházzeneszerek, és a seminárium rendelkezett megfelelő minőségű zeneszerszámokkal is. Így nem csoda, ha a frissen induló lapban sokáig fennmaradó rovatként indították meg a színházi élettel és ünnepeikkel, ünnepélyeikkel kapcsolatos írásokat. Kettős cél vezette őket: „*az önképzés és szórakozás*”, elvük pedig: „*szerezzünk minél több tapasztalatot, tanuljunk fellépést a színpad világában, amely az egyesületi életet megkövetelő, modern pasztorációt oly változatossá, széppé teszi. Másrészt a könyvek lélekölő bűvárkodásában megecetesedett teológus-kedélyeket mi is villanyozhatná fel oly hatásosan, mint egy sikerült házi ünnepély, színdarab, zenével, énekkel, víg konferálásokkal fűszerezve?*”³⁹ Így hát hírt adnak bohózatokról, egyfelvonásosokról, szavaltokról, szónoklatokról, énekről és konferálásról, valamint házi hangversenyekről is. A saját erőből kialakított színpad állandó, belső ünnepeiknek (farsang, mikulás, karácsony, szilveszter) is színtere lett, és ebben a térben mutathatták be sokrétű rátermettségüket a ritkán megjelenő külvilágnak, a városi prominenseknek is helyt adó rendezvényeken. Jubiláris ünnepségeiket és tudományos ünnepeiket, a versenyszónoklatokat és a Szent Tamás Akadémia előadásait is itt rendezték. Ebben a térben kapott helyet a mozi is, ami hamar hatása alá vonta a növendékeket.⁴⁰ A rovat a bennfentesek jól értesültségével és magabiztosságával, könnyed és humorral fűszerezett stílusban enged betekintést évről-évre a színpadképek kialakításától a másorra tűzött darabok rövid leírásáig, amolyan bulvárosan leírva a kulisszatitkokat, szerepkiosztásokat, a próbák izgalmaikat és a sikereket.

A rovatokon kívüli írások

A *Semináriumi Élet* a jelzett, hosszabb-rövidebb időt megélt időszakos rovatok mellett, amelyek a lap terjedelmének jelentős hányadát adták, még számos írást tartalmaz. Nehéz lenne azonban bármilyen tematikai ívet ezekre a munkákra rákényszeríteni. Időről-időre adódtak fontosabb események, amik rendezőelvül szolgáltak a válogatáshoz, mint 1923-tól a missziós gondolat, 1922-ben és 1939-ben a pápaválasztások, 1926-ban a püspök-váltás, 1935-ben II. Rákóczi Ferenc elhunytának 200. évfordulója, az Actio Catolica által meghirdetett szociális kurzus, az Eucharisztikus Kongresszus 1938-ban, a görög-keleti egyházzal való unió gondolatának felkarolása, vagy a Mindszenty bíboros által kezdeményezett „Boldogasszony Éve” 1947–48-ban, és természetesen a háború: az elcsatolt országrészek visszatérése, a hivatásrendek, a háború igazságosságának kérdése, majd a bukást követő társadalmi átrendeződés. (A politikai változásokra nem reflektált a lap.)

³⁹ *Színpad életről*. SzÉ 1923. 14.

⁴⁰ „*Megelégedéssel távoztunk [ti. a mozielőadástól – V. L.] és azzal a lelkesítő tudattal, hogy nekünk is mindent-mindent szent. Egyházunk szolgálatába kell beállítani.*” *Ünnepélyek*. SzÉ 1925. 10.

Ezek a rovatokon kívüli írások elsősorban a lelkeségi irodalom körébe tartozó cikkek, amelyeket a szerkesztők a Társulat tagjai által az adott évben a versenytételek kiírására született dolgozatokból válogattak ki. Tartalmuk ennek megfelelően a legszélesebb skálát foglalják el a teológia tudományágának valamennyi szegmensét bevilágítva.⁴¹ Emellett még a szemináriumi közösségi élet társulati, színpadi és szakosztályi tevékenységétől független mozzanatai kaptak alkalmanként teret, elsősorban kirándulások, szüreti, szabadidős elfoglaltságaik és életük helyszíneinek bemutatása, egy-egy olyan mozzanat, amelyet a *Kalendárium*ban elhangzók mellett kiemelésre érdemesnek tartottak.⁴²

Említést érdemel még a humor megjelenése. Nemcsak a felsőoktatási intézmények hallgatói közösségei által kiadott lapok jellemző sajátossága miatt lehet releváns kérdés, hanem mert a bevezetőben említett előzménylapok szinte kivétel nélkül – vagy részben, vagy kizárólag, írott vagy rajzos formában – a humorra építették tematikájukat. 1930-ig a *Kalendárium* és a *Színházi élet* rovatai inherens módon hordozták magukban a humoros hangvételt. A hangnem és a szituációk külön karikírozás nélkül biztosították a megfelelő hatást. És a kiadvány nem is jelentetett meg külön élceket. Később, a fenti rovatok szünetelésével együtt ez a tónus teljesen elvész, és már később sem éled újjá, hiába jelentkezik újra a krónika. Groteszk módon éppen a háború utáni években kaptak helyet a viccek a lapban, amikor egyre komorabbá vált az egyház helyzete. 1947–48-ban, illetve a szeminárium bezárása előtti hónapokban megjelenő utolsó számban,⁴³ de már nem a szövegekben megbújva, hanem klasszikus vicc formájában.

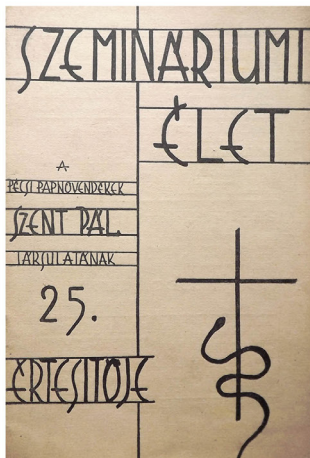
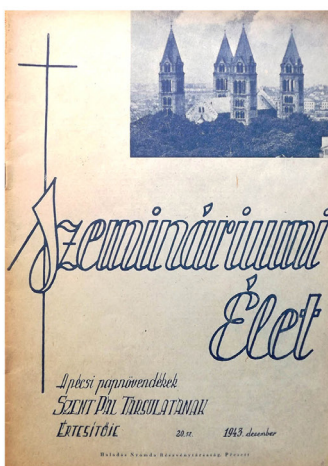
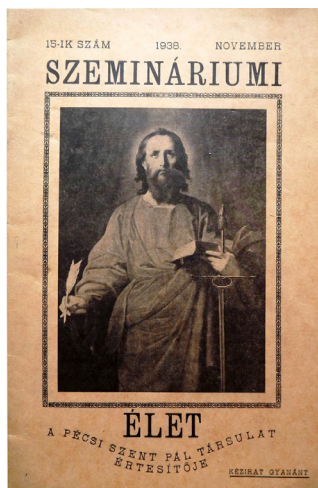
Borító

Az első hét évfolyam borítóján a székesegyház fotói szerepelnek, kifejezve a püspökséghez való egyértelmű kötődést, az intézet szellemiségében és fenntartásában egyaránt. Ez a motívum jelent meg az 1940, 1943–44, 1949-es, valamint – skicc formájában – az 1946 és 1950–1951-es borítón is. (Ez utóbbi kettőn az alma mater, a Papnövelde utca 1–3. szám alatti épületegyüttes nyugati, Dulánszky Nándor püspök által emelt szárnyával, vagyis a szeminárium épületével kiegészítve.) 1936–1939-ig Szent Pál alakja került a fedlapra, ami nyilván nem szorul magyarázatra. Két esetben alakította a tematikát „kívlőről” érkező hatás. Az 1940-es borítón a Szentkorona-hagyomány megtestesítőjeként jelenik meg a kettős kereszt előtt lebegő korona, 1947-ben pedig a Mindszenty bíboros által hirdetett Mária-évre reflektálva tették fel a pálos templom előtt álló, Sinkó András által készített pirogránit Mária-szobor képét a borítóra.

41 Néhány példa: *Officia propria Dioecesis*. SzÉ 1923. 11–14.; *A Jézus Szíve tisztelet köztünk*. SzÉ 1924. 18–19.; *Isten közelében*. SzÉ 1927. 5–6.; *Útak és célok*. SzÉ 1929. 5–7.; TANDLMAYER Lipót: *De profundis*. SzÉ 1930. 27–34.; MOLNÁR Ödön: *Nagy szívet az Isten országáért*. SzÉ 1937. 11–16.; ZENTAI Lajos: *Szentmise a Nagyalföldön*. SzÉ 1938. 22–26.; Dr. NAGY Ferenc: *Pro Domo*. 1943. 1.; *Lélekkertészek*. SzÉ 1945. 4.; *Utam... célom...* SzÉ 1946. 13–14.; *In hoc signo vinces*. SzÉ 1948. 3–4.; *A pap az örök jövőbenézés messzelátójánál*. SzÉ 1949. 7–8.; *Isten munkatársai*. SzÉ 1950. 15–16.

42 Például: *Szüretünk*. SzÉ 1923. 18.; *Első bányatelepi utunk*. SzÉ 1924. 19–20.; *A „Pipa”*. SzÉ 1928. 12–13.; HORVÁTH Dezső: *Ismét van kilátás...* SzÉ 1935. 10.; *Otthonunkból*. SzÉ 1940. 33–35.; *Sport – Élet*. SzÉ 1945. 10.; NYÁRÁDI Ádám: *Cella, cella, cella*. SzÉ 1948. 18–19.; *Kisapnapok*. SzÉ 1949. 18–19.

43 *Mosolygó Tükör* – 1947; *Napos oldal* – 1948; *Tréfkák* – 1950.

A bemutatott borítók egymás után: 1927, 1938, 1940, 1941, 1943, 1946, 1947, 1948, 1950–1951.

Összegzés

A *Szemináriumi Élet*, bár a szeminárium Szent Pál Társulatának „házi” orgánusaként született, harminc éven keresztül utat talált az egyházmegye papságához is. Cikkein keresztül bepillantást enged abba a szellemiségbe, amelyet a képző intézet tanári kara és elöljárósága az ifjú levitáknak átadva egész életükre elegendő útravalóul megteremtett. A kiadvány tematikai ívét a védettségben nevelt növendékek belső, spirituális igényei és a korszellem szülte kérdésekre keresett válaszok egymásnak feszülő dinamikája határozta meg, a kiadvány „tónusát” pedig egy sajátos érési folyamat, ami megfeleltethető a katolikus egyház hazai mozgásterében bekövetkezett változásoknak. Bár a szerkesztők személye évről-évre módosult, a lap életében nem ebben a ritmusban következtek be a változások – amit persze a rovatokra épülő struktúra is tompított –, hanem 7–8 éves időszakokban. Az első szakasz lendületes, bennfentes humorral, építkező, csiszolódó rovatokkal jelentkezett. A ’30-as években a humor közvetlensége már hiányzott a lapból, nem a növekedés lendülete jellemzi, hanem a tudatos építkezés. A háború kitörésétől kezdve kifejezetten komoly, felelősségteljes hangon szól, a háború utáni évek pedig útkereső, de pozitív, tenni akaró lelkiületet tükröznek. Az utolsó két szám szerkezetileg is alapos változáson ment át. A növendékeket hivatásukban megerősíteni kívánó lelkiismereti tartalom szinte teljes egészében kitöltötte a lapot.

A vidéki szemináriumok egy részét – köztük a pécsi szemináriumot is – az 1951-es év során felszámolták. 1951-ben még a püspökségen lakhattak a szeminaristák és ott is tanultak, de 1952-től már a győri szemináriumban folytathatták csak tanulmányaikat.⁴⁴ A papnöveldé bezárásával a Szent Pál Társulat 88 éves története és vele a *Szemináriumi Élet* sorsa is lezárult.

FORRÁSOK

MIHALE CZ 1924

MIHALE CZ Ferenc: *A pécsi növendékpapság sz. Pálról nevezett egyházirodalmi iskolájának története 1893–1923*. PPL Szemináriumi hagyatéki anyag, fasc. 543. A Szent Pál Társulatban beadott munkálatok évenkénti kötetekben. 29. köt.

PPL

Pécsi Püspöki és Káptalani Levéltár, Pécs

RUDOLF 1894

RUDOLF Máttyás: *A pécsi növendékpapság szent. Pálról nevezett egyh. irodalmi iskolájának története*, 1894. PPL Szemináriumi hagyatéki anyag, Fasc. 544.

SZÉ

Szemináriumi Élet. A Pécsi Szent Pál Társulat Értesítője. Pécs, 1921–1951.

⁴⁴ CSERHÁTI 1990. 75.

IRODALOM

- BMS 1992 *Baranya megye sajtóbibliográfiája, 1832–1984.* Szerk. SURJÁN Miklós. Pécs, 1992.
- CSERHÁTI 1990 CSERHÁTI József: *Másokért élünk, egymásnak szolgálunk.* Pécs, 1990.
- MIHALE CZ 1924 MIHALE CZ Ferenc: *A pécsi növendékpapság sz. Pálról nevezett egyházirodalmi iskolájának története 1893–1923.* PPL Szemináriumi hagyatéki anyag, fasc. 543. A Szent Pál Társulatban beadott munkálatok évenkénti kötetekben. 29. köt.
- SCHMELCZER-POHÁNKA 2015 SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: Hallgatói periodikák a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen. (A Maurinum, melléklapja, a Móric(zka) és a Pécsi Jogász). *Magyar Könyvszemle* (sajtó alatt)
- VICZIÁN 1978 VICZIÁN János: *A magyar egyetemi és főiskolai diáklapok bibliográfiája, 1857–1972.* Budapest, 1978. (Felsőoktatástörténeti kiadványok 5.)

**„Szemináriumi Élet” – An Issue of the Saint Paul Company
of the Seminary of the Diocese of Pécs (1921–1951)**

by Lázár Vértesi

(Summary)

The Episcopal Seminary of Pécs was a prominent intellectual workshop since 1746. It gave an intellectual background for all the future priest seminarists which was traditionally reach and was always ready to renew. It does not derive only from human qualities that the seminarists showed moral courage during historical changes and was able to organize the charity and endowment of the hinterland's rural population during wartime or even that they stayed right at their parish with slandered so as to give relief and show solidarity and humanity. We shall find the roots of their attitude in the community they were brought up and where their identity and commitment were created. This alma mater was the seminary. The seminary founded by Zsigmond Berényi (1740–1748) was capable to an intellectual self-organization. The organizational frames of this were given by the Saint Paul Company established in 1865, which published the issue titled *Szemináriumi Élet* (Life in the Seminary) from 1921.

Through the articles of the issue we can get a glance at the inwardness that was given by the teachers and the magistrates of this institution to the young clergymen. The thematic horizon of publications was determined by the dynamics of the inherent spiritual demands of the seminarists and the answers for the questions derive from the spirit of the age. The tones of the issues were driven by a special maturing process which was compatible to the changes resulted within the Hungarian Catholic Church's scope for action.

This paper tries to show these changes through the presentation of the columns, writers and editors, while it also tries to give insight to the basic moments of the history of the Hungarian Catholic Church between the two World Wars.